

## ДЕРЖАВНИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ/РУСИНСЬКОЇ (РУСЬКОЇ) МОВИ НА ЗАКАРПАТТІ У XX СТОЛІТТІ

Аніко Берегсасі, Степан Черничко

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (Україна)

**Анотація.** Мовна політика визначає, який юридичний статус повинні мати певні мови. Виділяють три типи статусу мов: державна мова, офіційна мова, міноритарна мова. Мовна політика має особливу роль в багатомовних країнах. Адміністративно-територіальна одиниця, яка сьогодні відома як Закарпаття, є багатомовним регіоном. Територію сучасного Закарпаття у XX ст. поділяли між собою декілька держав, кожна з яких проводила свою мовну політику. Протягом XX ст. у регіоні шість разів змінювалась державна мова. У відносно короткий період такою мовою були угорська, чехословацька, російська та українська. Якщо брати за основу офіційне політичне та наукове тлумачення мовної ситуації Закарпаття щодо русинської мови, згідно якої русинська – діалект української, то українська мова увесь період XX ст. мала статус офіційної, а від 1991 р. – державної. Українська вживалась в освіті, культурі, в офіційному діловодстві.

**Ключові слова:** мовна політика, статус мов, українська мова, статус української мови, Закарпаття

### МОВНА ПОЛІТИКА

Політика є свідомою та планованою діяльністю будь-якої держави, партії чи організації заради досягнення певних суспільних, економічних, культурних та інших цілей. Державна політика стосується майже всіх сфер суспільства: впливає на економічне життя, культуру, демографічні процеси, зайнятість населення, освіту тощо. Відповідно до цього розрізняється багато різновидів політики: суспільна, економічна, культурна, демографічна, освітня тощо.

Держави, як правило, розвивають політичну діяльність і щодо мов, які функціонують на їхніх територіях. Це і є мовна політика. Мовна політика визначає також і юридичний статус мов. Щодо соціальної значущості виділяють три типи мов:

– *державна мова* (офіційна мова певної держави, яка є мовою законодавства, постанов, державного та адміністративного діловодства, публічної діяльності);

– *офіційна мова* (мова, використання якої в офіційному житті дозволяється або визначається законами; державна мова має статус офіційної, однак не всі офіційні мови є державними);

– *мова нацменшини або міноритарна мова* (мова громадян певної держави, які по відношенню до всього населення з демографічної та/або політичної, соціологічної, мовної точки зору створюють меншість);  
 – однак трапляється й те, що її не визнають як самостійну мову.

Мовна політика має особливу роль в багатомовних країнах. Адміністративно-територіальна одиниця, яка сьогодні відома як Закарпаття, є багатомовним регіоном. Територію сучасного Закарпаття у XX столітті поділяли між собою кілька держав (Таблиця № 1), кожна з яких проводила свою мовну політику.

Таблиця № 1. Державно-адміністративні показники сучасної території Закарпаття<sup>1</sup>

| Державна приналежність         | Період              | Назва регіону                       | Статус регіону  |
|--------------------------------|---------------------|-------------------------------------|---|
| Австро-Угорська монархія       | 1867–1918           | Унг, Берег, Угоча, Марамош комітати | Не має окремого адміністративного статусу                         |
| Перша Чехословацька Республіка | 1919–1938           | Підкарпатська Русь                  | Теоретично має автономний статус                                  |
| Друга Чехословацька Республіка | 1938–1939           | Підкарпатська Русь                  | Має статус автономії  |
| Карпатська Україна             | 14–15.03.1939       | Карпатська Україна                  | Незалежна держава   |
| Угорське Королівство           | 1939–1944           | Підкарпатська територія             | Тимчасовий період адміністративного управління (особливий статус) |
| Закарпатська Україна           | 26.9.1944–22.1.1946 | Закарпатська Україна                | Псевдо-державний період   |
| СРСР                           | 1946–1991           | Закарпатська область                | Область у складі УРСР   |
| Україна                        | від 1991 р.         | Закарпатська область                | Область у складі України  |

За відомим анекдотом, колишній закарпатський дідусь був за час свого життя громадянином декількох держав, хоча жодного разу не залишав свого рідного села. Закономірно, що такі зміни держав завжди поєднувалися зі зміною мовної політики, державної мови.

<sup>1</sup> Складено на основі Вегеш Микола, Фединець Чілла ред., *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура*. Ужгород, 2010.

МОВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО НА СУЧАСНІЙ ТЕРИТОРІЇ ЗАКАРПАТТЯ  
ВІД 1867 Р.

В Австро-Угорщині статус національностей та мов регулював закон «Про національності» № XLIV від 1868 р., згідно з яким, мовою парламенту та головних установ є угорська, однак закони також потрібно видавати і на мовах інших національностей. У містах та селах мовою діловодства була найбільш поширена мова. Принцип закону був наступний: „Згідно з основоположеннями конституції, всі громадяни Угорщини утворюють єдину націю, нероздільну угорську націю, рівноправними членами якої є всі громадяни вітчизни, що належать до будь-яких національностей”. Закон був ліберальним щодо надання громадянам рівних прав, незалежно від етнічної належності. Законом також надавалося необмежене право користуватися рідною мовою з місцевими органами влади, в судочинстві, освіті, церкві<sup>2</sup>.

Українська мова не згадується у законі, але всі закони поширювалися і на русинську (руську) мову. За оцінкою угорської влади, мова закарпатських слов'ян, як і малоруська (українська), відрізняється від російської мови. Серед місцевих слов'ян на межі XIX–XX століть у функції літературної мови найчастіше використовувалась російська (великоруська). Вона була мовою освіти, науки, преси. За цей період русофільський рух вважався найсильнішим. Але вже на початку XX ст. з'явився намір використовувати місцеву мову в освіті, художній літературі, пресі (Sztripszky 1913), тобто були зроблені перші кроки кодифікування окремої і від російської, і від української русинської (руської) мови.

Правові відносини національних меншин у Чехословаччині регулював конституційний лист на основі Сен-Жерменського мирного договору. Згідно з §3 конституції, «територія Чехословацької Республіки цілісна та нероздільна», стверджується також і те, що Підкарпатська Русь є «неподільною частиною» країни, яка «набуде найширшої автономії, сумісної з цілісністю республіки». Парламент автономної адміністративно-територіальної одиниці має право ухвалювати власні рішення у мовній, освітній, релігійній справах та у сфері місцевого самоврядування. Конституція 1920 року лише дала обіцянку на створення автономії для закарпатців, однак не здійснила її.

Мовні права регулював закон про мови, який був складовою частиною конституції. Згідно з §1, державною та офіційною мовою республіки є «чехословацька мова». Стосовно руської мови (у Підкарпатській Русі) §6 гласить, що, створений у майбутньому парламент щодо мовних питань,

<sup>2</sup> Ю. Левенець та інші, *Закарпаття в етнополітичному вимірі*. Київ, 2008, s. 154; Анна Плішкова, *Русинський язык на Словенску (Короткий нарис історії і сучасності)*. Пряшів, 2008, s. 34.

може приймати власні закони, а поки в цьому регіоні також потрібно користуватися законом про мови, «беручи до уваги особливі мовні відносини цієї території». Виконавча постанова закону про мови 1926 року повторює те, що міститься в законі, однак гласить, що в регіоні у всіх судах, установах можна подавати документи та заяви руською або малоросійською (українською) мовою. Крім чехословацької державної мови, цією мовою також треба було написати назви офіційних будов та офіційні оголошення.

Закон про мови та інші постанови, що регулюють правила функціонування мов (як, наприклад, урядова постанова № 27 від 1924 року та виконавча постанова мовного закону від 1926 року), наділяли відносно широкими правами тих, хто говорив мовами меншин. Незважаючи на те, що державною та офіційною мовою була чехословацька, закон гарантував право вільного користування мовами, і не тільки в усній, але й у письмовій формі. Наприклад, у тих судових районах, в яких частка представників національної меншини досягала 20%, адміністрування в установах передбачали також і на цій мові. Ще більш широкі права користування мовами надавав закон про мови на території тих міст та районних судів, де частка представників меншини досягала 50 або 75-відсоткову межу. Там, де частка меншин перевищувала 75%, документи районних рад не потрібно було обов'язково видавати державною мовою, лише в тому разі, якщо хтось із депутатів вважав це необхідним.

Право вільного користування мовами національних меншин належало не тільки приватним особам. Якщо місцезнаходження фірм, підприємств, спільнот, релігійних громад було на території такого районного суду, де частка меншини досягала межі, визначеної у законі, то ці установи також мали можливість вільно користуватися своїми мовами. Також є суттєвим те, що держава не дозволяла, а наказувала застосовувати мову меншини, якщо частка громадян, що її представляли, в даному районі досягала визначеної відсоткової межі. На більшості території Закарпаття з'явилися двомовні (чехословацько-руські), у регіонах, де проживали угорці – тримовні (чехословацько-русько-угорські) написи у громадських місцях, а саме назви шкіл, товариств, крамниць, вулиць та площ тощо.

Тобто на території сучасного Закарпаття в рамках Чехословацької Республіки органи влади зробили можливим використання руської мови в офіційних сферах у краї з абсолютною руською більшістю не зважаючи на те, що автономія на практиці не здійснилася. З мовно-політичної точки зору мову більшості населення, а саме слов'ян, можна було використовувати як офіційну, практично на одному рівні з державною мовою (чехословацькою/чеською).

Найбільшою проблемою щодо мови у місцевого слов'янського населення в цей час була відсутність єдиного мовного напрямку. Можна

відокремити три мовні напрямки: русофільський (великоруський), українофільський (малоруський) та русинофільський. Представники трьох напрямків бажали впорядкувати мовну ситуацію більшості населення регіону через протилежні один одному методи. Тобто, у досліджувану епоху не було однастайності у колі місцевої слов'янської інтелігенції щодо того, яка мова або варіант мови міг би виконувати функції її літературного різновиду.

11 жовтня 1938 р. сформувався перший автономний уряд Підкарпатської Русі під керівництвом А. Бродія. 26 жовтня уряд був розпущений, а владні повноваження в регіоні передані наступному уряду, очоленому А. Волошином. За розпорядженням уряду Волошина від 25 листопада 1938 р., „Державною мовою в країні Підкарпатської Русі є мова українська (малоруська)”<sup>3</sup>.

Уряд Волошина вбачав вірний шлях в українському мовному напрямі, прагнучи зміцнити українську мову в краї. В часи Карпатської України (14–15 березня 1939 р.) з проголошенням незалежності українська визнавалась державною мовою.

З середини березня 1939 р. регіон знову став частиною Угорщини. Адміністративне управління краю здійснювалося на основі розпорядження Прем'єр-міністра № 6200 від 1939 року. Ця постанова ввела на Підкарпатській території офіційну двомовність.

Відповідно до пункту 1 §11 документа, у Закарпатті «офіційною мовою держави є угорська та угорсько-руська» (тобто руська/українська). Цю офіційну двомовність підтверджують також і постанови прем'єр-міністра № 5800 від 1939 року та № 18136 від 1939 року, відповідно до яких руська мова на Закарпатті є другою державною мовою.

У розпорядженні № 6200 від 1939 року вказується, що закони публікуються на обох мовах. До державних установ можна звертатися також і руською мовою, і в таких випадках відповідь громадяни мали отримувати цією ж мовою. У службових приміщеннях потрібно було використовувати двомовні надписи, довідкові таблиці. Назви вулиць також були двомовними. Офіційна двомовність розповсюджувалася також і на юриспруденцію, на суди та жандармерію. Згідно з постановою військового відомства від 9 серпня 1939 року, у тих загонах, де кількість воїнів з руською рідною мовою перевищувала 50% особового складу, мовою загону була руська, однак мовою управління і далі залишалася угорська. Офіцери, які служили на Закарпатті, обов'язково мали вивчити мову більшості місцевого населення (протягом року вивчали мову).

Для практичного виконання постанов про двомовність в установах на Підкарпатській території з 29 липня 1939 року почали видавати офіційну двомовну газету місцевої адміністрації з назвою *Kárpátaljai Közlöny* / *Подкар-*

<sup>3</sup> Розпорядження правительства Підкарпатської Русі з дня 25 листопада 1938 про державну мову. *Урядовий вісник* (6.12.1938), *Нова Свобода* (15.12.1938).

*патський Вїстникъ*. У газеті двома мовами публікувалися постанови, офіційні документи Регентського комісаріату: тексти у правій колонці друкувалися угорською, а в лівій руською мовами.

При установі Регентського комісару створили окрему перекладацьку контору, яка за короткий час виготовила двомовний варіант всіх типових формулярів установ, бланків, ділових паперів. Також виготовляли двомовні офіційні та поштові штампи, розклади руху поїздів тощо. Для їх видання та друкування була заснована друкарня в Ужгороді.

Службовці зобов'язані були вивчити другу державну мову. Для цього установа освіти регентського комісара в 1939 році видала навчальний посібник на 205 сторінках<sup>4</sup>. Також проводилися курси з вивчення мови. Службовці мали складати іспити, на яких перевіряли знання русинської мови.

Офіційна двомовність знову підняла питання про практичний зміст руської мови. Офіційна Угорщина підтримувала русинський напрям, терпляче ставилася до великоруського, й практично заборонила український і перешкоджала діяльності українофільського руху.

У спробі встановлення самостійності невеликої за чисельністю русинської нації визначну роль мала розробка самостійної русинської мови та її літературного варіанту. Влітку 1940 року в Ужгороді вийшла друком граматика, видана регентським комісаріатом, яка мала назву «Грамматика угрорусского языка для середнихъ учебныхъ заведений»<sup>5</sup>. За оцінкою місцевої угорської влади ця русинська граматика, «з одного боку, зупиняє підкарпатську мовну боротьбу, яка продовжувалася понад два десятиліття [...], з іншого – становить бар'єр перед відчужуючим впливом, який відчувався внаслідок користування іноземними (українською, великоруською) мовами». Однак мовний варіант, кодифікований граматикою, як і мова більшості виданих у дану епоху русинською мовою праць, мало відрізнявся від норм російської літературної мови. Тому у 1941 році вийшла у світ нова граматика Івана Гарайди з назвою «Грамматика руського языка»<sup>6</sup>. Граматика служила основою для офіційних документів на русинській мові, її взяли до уваги, коли готували переклади для двомовної газети «Подкарпатский Вїстникъ». Ця граматика була мовним взірцем також для більшості газет та часописів, що в дану епоху виходили русинською мовою.

Хоча СРСР офіційно не мала державну мову і де-юре всі мови були рівноправними, російська, як мова міжнаціонального спілкування та радянської людини, посідала панівне і привілейоване становище у політичному, суспільному, економічному житті. Де-факто у союзних республіках було створено такі умови, за яких російська виконувала функцію *lingua franca*.

<sup>4</sup> *Magyarorosz nyelvgyakorló könyv*. Ungvár, 1939.

<sup>5</sup> *Грамматика угрорусского языка для среднихъ учебныхъ заведений*. Ungvár, 1940.

<sup>6</sup> І. Гарайда, *Грамматика руського языка*. Ungvár, 1941.

У такому розподілу статусу мов українська, як мова титульної нації УРСР, мала символічну роль.

Радянська влада пояснювала вхід Закарпаття до складу СРСР „возз'єднанням” українських земель. У рамки такої ідеології не «вписувався» окремий невеликий східнослов'янський народ русинів. У 1946 році, коли Закарпаття стало частиною територіально-адміністративної будови радянської України, діяльність греко-католицької церкви як основи місцевої ідентичності, було заборонено. У 1947 році запроваджено постійні паспорти радянського зразка, де у графі «національність» робився запис «українець», а не русин. З того часу етнонім вийшов із офіційного вжитку. Тобто із трьох мовних напрямків великоруський одержав державну підтримку, український мав право на функціонування у культурній сфері, а русинський був заборонений. Радянська влада навіть не визнавала русинську як окрему мову.

Після оголошення незалежності України українська стала єдиною державною мовою країни, а російська – однією із мов національних меншин. Від кінця 1980-х років питання русинів і русинської мови знову стало однією з особливих соціолінгвістичних проблем Закарпаття<sup>7</sup>. За результатами перепису населення 2001 року, на Закарпатті 10090 осіб вважали себе русинами (серед них 6724 особи вважали рідною мовою русинську). Це 0,80% від усього населення області і один відсоток українців Закарпаття<sup>8</sup>.

Україна офіційно не визнає існування русинської національної меншини на своїй території, хоча русинські культурні товариства та представники русинської громади неодноразово зверталися із проханням визнання окремого русинського етносу. Цьому сприяє і те, що русини визнані окремою меншиною у Словаччині, Угорщині, Румунії, Сербії, Словенії та Хорватії, а також у США та Канаді. Дискусії точаться і щодо існування окремої русинської мови. Офіційна політика України щодо русинів визначає цю громаду частиною української нації, субетносом українців, українською етнографічною групою, а русинська мова визначається діалектом української<sup>9</sup>. Українські вчені розглядають русинство як політичний рух<sup>10</sup>, русинів як псевдо меншину, етнічну групу, яка є час-

<sup>7</sup> С. Мельник, С. Черничко, *Етнічне та мовне розмаїття України. Аналітичний огляд ситуації*. Ужгород, 2010, s. 100–103; Hugo Lane, *Rusyns and Ukrainians Yesterday, Today and Tomorrow: The Limitations of National History*, w: *Nationalities Papers* 2001 (29), s. 689–696.; Paul Robert Magocsi, *The Shaping of a National Identity: Developments in Subcarpathian Rus' 1848–1948*. Cambridge, 1978; Paul Robert Magocsi, *The Rusyns of Transcarpathia. Minorities in Central and Eastern Europe*. London, 1993; Paul Robert Magocsi, *Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948)*. Ужгород, 1994.

<sup>8</sup> І. Ляльо ред., *Національний склад населення та його мовні ознаки (статистичний бюлетень)*. Ужгород, 2003.

<sup>9</sup> В. Німчук, *Закарпатський говір*, w: *Українська мова. Енциклопедія*. Київ, 2000, s. 174–176.

<sup>10</sup> Ю. Балега, *Політичне русинство, або Фенцико-Бродівські привиди на Закарпатті*. Ужгород, 2010; Володимир Піпаш, *Політичний підтекст русинського питання*, w: *Регіоналістика* 2011/1, s. 36–38.

тиною українського етносу<sup>11</sup>, а питання про окрему русинську національність та мову – як сепаратизм<sup>12</sup>.

А тим часом на Закарпатті публікуються газети та видається художня література русинською мовою, укладаються підручники, читанки для русинських недільних шкіл<sup>13</sup>, видано русинську енциклопедію<sup>14</sup>, русинсько-російські словники<sup>15</sup>, граматика<sup>16</sup>, зводяться монументи видатним представникам русинської громади та діють русинські культурні організації, чимало людей виступають за визнання русинської національності та мови<sup>17</sup>.

### СТАТУС МОВ НА ЗАКАРПАТТІ

Мовна політика визначає статус мов та їхнє використання. Дослідник у галузі соціолінгвістики Х. Клос<sup>18</sup> вважає, що державний статус мов можна охарактеризувати п'ятьма функціональними рівнями:

1. Мова державна чи офіційна мова на території всієї держави.
2. Офіційна мова великої регіональної цілісності, територіально-адміністративної одиниці (частина держави, губернія, автономна територія).
3. Використання мови дозволено у публічних сферах, вона з'являється в освіті, у культурному житті, у пресі, в окремих випадках нею можна користуватися в офіційних ситуаціях, хоча мова не має державного та офіційного статусу.
4. Використання мови толерують в особистому спілкуванні, іноді у церковному житті та в приватних школах, але не вживається в офіційній сфері.
5. Використання мови заборонено законами та постановами.
6. Шосту сходинку додано нами: органи влади не визнають мову як окрему, вважають її діалектом.

<sup>11</sup> В. Євтух та інші, *Етносоціологія: терміни та поняття*. Київ, 2003, s. 92.

<sup>12</sup> М. Зан, *Етнічні процеси на Закарпатті*, в: *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура*. Ужгород, 2010, s. 504–513.

<sup>13</sup> І. Керча ред., *Утцюзнина. Читанка про недільні школи*. Ужгород, 2002.

<sup>14</sup> І. Поп, *Енциклопедія Подкарпатської Руси*. Ужгород, 2001.

<sup>15</sup> Наприклад: Михайло Алмашій та інші, *Русинсько-український-руський словарь*. Ужгород, 2002.

<sup>16</sup> Наприклад: Михайло Алмашій та інші, *Материнський язык: писемниця русинського языка*. Мукачево, 1999; Дмитрій Сидор, *Граматика русинського языка / Grammar of the Rusyn Language*. Ужгород, 2005.

<sup>17</sup> Є. Жупан, *Проблеми реалізації у Закарпатській області Європейської хартії регіональних мов або мов меншин по відношенню до русинів*, в: *Реалізація в Закарпатській області державної мовної політики та основних положень Європейської хартії регіональних мов або мов меншин*. Ужгород, 2006, s. 212–222.

<sup>18</sup> H. Kloss, *Types of Multilingual Communities: A discussion of ten variables*, в: *Explorations in Sociolinguistics*. Bloomington, 1967, s. 7–17.



На основі класифікації Клоса у таблиці № 2 представлено діахронічний зріз статусу мов, якими користуються на території сьогодишнього Закарпаття.

Таблиця № 2. Статус мов на Закарпатті у XX столітті<sup>19</sup>

| Мови →<br>Держави ↓            | Українська | Руська<br>(русинська) | Угорська | Російська | „Чехословацька” | Румунська |
|--------------------------------|------------|-----------------------|----------|-----------|-----------------|-----------|
| Австро-Угорська монархія       | –          | 3                     | 1        | 3         | 4               | 4         |
| Перша Чехословацька Республіка | 3          | 2                     | 3        | 3         | 1               | 3         |
| Друга Чехословацька Республіка | 2          | –                     | 3        | 3         | 1               | 3         |
| Карпатська Україна             | 1          | –                     | 3        | –         | 4               | 4         |
| Угорське Королівство           | 5          | 2                     | 1        | 4         | 4               | 4         |
| Закарпатська Україна           | 1          | 6                     | 3        | 1         | 3               | 4         |
| СРСР                           | 2          | 6                     | 3        | 1         | 3               | 4         |
| Україна                        | 1          | 6                     | 3        | 3         | 3               | 3         |

## РУСИНСЬКА – МОВА ЧИ ДІАЛЕКТ

У нашій статті ми не збираємось вирішити питання щодо існування чи не існування окремої русинської мови. Соціолінгвістична концепція Аусбау-парадигми (парадигма *Ausbausprache-Abstandsprache*) допомагає уникати політизованих дискусій на тему „Мова чи діалект?”. Соціолінгвістами визначені мови (їх називають Аусбау-мови), стосовно яких немає наукових критеріїв, на підставі яких однозначно можна розрізнати мову та діалект<sup>20</sup>. Шведську і норвезьку чи сербську та хорватську вважають різними мовами не за лінгвістичними ознаками, а тому, що їхні носії – як громадяни різних держав – виявили відповідне бажання (шведи і норвежці, розмовляючи своєю рідною мовою, так само розуміють одне одного, як і серби та хорвати). Китайську мову звикли вважати однією мовою, незважаючи на те, що між її діалектами є настільки значні розбіжності, що той, хто володіє лише одним із них, може не зрозуміти інших. Кожна мова

<sup>19</sup> Складено на основі: Orsolya Nádor, *Nyelvpolitika. A magyar nyelv politikai státusváltásai és oktatása a kezdetektől napjainkig*. Budapest, 2002; I. Csermicskó, *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest, 1998.

<sup>20</sup> H. Kloss, *Abstand languages and Ausbau languages*, w: *Anthropological Linguistics* 1967/9, s. 29–41.; P. Trudgill, *Ausbau sociolinguistics and the perception of language status in contemporary Europe*, w: *The International Journal of Applied Linguistics* 1992/2, s. 167–178.

– не лише лінгвістичне, а й суспільне, політичне, культурне та історичне явище. Отже, питання про русинську національність та русинську мову є більшою мірою політичним, аніж науковим. Згідно з відомим афоризмом, який часто приписують лінгвісту Максу Вайнрайху, „мова – це діалект, що має армію та флот”<sup>21</sup>.

### ВИСНОВКИ

На основі вищенаведених фактів з історії мовної політики на сучасній території Закарпаття можемо констатувати наступні висновки. Протягом ХХ століття у регіоні шість разів змінювалась державна мова. За відносно короткий період такою мовою були: угорська, чеська, російська та українська. Мова, яка збігається з рідною мовою більшості населення Закарпаття, державною була лише в Карпатській Україні (в 1939 р.) та після 1991 року в незалежній Україні.

Якщо брати за основу офіційне політичне та наукове тлумачення мовної ситуації Закарпаття щодо русинської мови, згідно якої русинська – діалект української, то українська мова увесь період ХХ століття мала статус офіційної. Українська вживалась в освіті, культурі, в офіційному діловодстві. Тобто вживання української/русинської мови в органах самоврядування, державних установах дозволяли і підтримували Угорщина, Чехословаччина і Радянський Союз. Але чомусь, незалежна Україна вважає, що українська єдина державна і офіційна мова країни, тому в діловодстві може вживатися тільки мова титульної нації країни, держава не сприяє використанню мов національних меншин у державній сфері, і всі прагнення щодо надання статусу регіональної офіційної мовам національних меншин оцінює як сепаратизм.

### ЛІТЕРАТУРА

- Алмашій М., Керча І., Молнар В., Попович С., 1999. *Материнський язык: писемниця русинського языка*. Мукачево.
- Алмашій М., Поп Д., Сидор Д., 2002. *Русинсько-український-руський словарь*. Ужгород.
- Балега Ю., 2010. *Політичне русинство, або Фенцико-Бродіївські привиди на Закарпатті*. Ужгород.
- Вегеш М., Фединець Ч. (ред.), 2010. *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура*. Ужгород.

---

<sup>21</sup> Англійською: „A language is a dialect with an army and navy”.

- Євтух В., Трощинський В., Галушко К., 2003. *Етносоціологія: терміни та поняття*. Київ.
- Жупан Є., 2006. *Проблеми реалізації у Закарпатській області Європейської хартії регіональних мов або мов меншин по відношенню до русинів*; в: *Реалізація в Закарпатській області державної мовної політики та основних положень Європейської хартії регіональних мов або мов меншин*. Ужгород, 212–222.
- Зан М., 2010. *Етнічні процеси на Закарпатті*; в: *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура*. Ужгород, 504–513.
- Ільтьо І. (ред.), 2003. *Національний склад населення та його мовні ознаки (статистичний бюлетень)*. Ужгород.
- Керча І. (ред.), 2002. *Утціюзнина. Читанка про недільні школи*. Ужгород.
- Левенець Ю. (та ін. ред.), 2008. *Закарпаття в етнополітичному вимірі*. Київ.
- Мельник С., Черничко С., 2010. *Етнічне та мовне розмаїття України. Аналітичний огляд ситуації*. Ужгород.
- Німчук В., 2000. *Закарпатський говір*; в: *Українська мова. Енциклопедія*. Київ, 174–176.
- Піпаш В., 2011/1. *Політичний підтекст русинського питання*; в: *Регіоналістика*, 36–38.
- Плішкова А., 2008. *Русинський язык на Словенску (Короткий нарис історії і сучасності)*. Пряшів.
- Поп І., 2001. *Енциклопедія Подкарпатської Руси*. Ужгород.
- Сидор Д., 2005. *Граматика русинського языка / Grammar of the Rusyn Language*. Ужгород.
- Csernicskó I., 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest.
- Kloss H., 1967/9. *Abstand languages and Ausbau languages*; в: *Anthropological Linguistics*, 29–41.
- Kloss H., 1967. *Types of Multilingual Communities: A discussion of ten variables*. в: *Explorations in Sociolinguistics*. Bloomington, 7–17.
- Lane H., 2001. *Rusyns and Ukrainians Yesterday, Today and Tomorrow: The Limitations of National History*; в: *Nationalities Papers* (29), 689–696.
- Magocsi P.R., 1978. *The Shaping of a National Identity: Developments in Subcarpathian Rus' 1848–1948*. Cambridge.
- Magocsi P.R., 1993. *The Rusyns of Transcarpathia. Minorities in Central and Eastern Europe*. London.
- Magocsi P.R. 1994. *Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948)*. Ужгород.
- Nádor O., 2002. *Nyelvpolitika. A magyar nyelv politikai státuszváltozásai és oktatása a kezdetektől napjainkig*. Budapest.
- Trudgill P., 1992/2. *Ausbau sociolinguistics and the perception of language status in contemporary Europe*; в: *The International Journal of Applied Linguistics* 167–178.

#### THE STATUS OF UKRAINIAN (RUSIN) LANGUAGE IN TRANSCARPATHIA IN THE XX<sup>th</sup> CENTURY

**Summary.** Language policy determines the legal status of languages. The three main levels that are most commonly distinguished are: the state language, the official language and the minority language. Language policy has a great role in multilingual countries. Transcarpathia is a multilingual region. The area of Transcarpathia belonged to several countries during the XX<sup>th</sup> century.

Each of these countries had its own language policy. The state language was changed six times in the twentieth century. The state language status was fulfilled by the Hungarian, Czechoslovak, Russian and Ukrainian languages in a short period of time. According to the official standpoint of Ukraine, the Rusyn is the dialect of the Ukrainian language. Considering this point of view this means that the Ukrainian language was the official language in Transcarpathia through the XX<sup>th</sup> century and became the state language in 1991. The Ukrainian language was used in education, culture and offices.

**Key words:** language policy, status of languages, Ukrainian language, status of Ukrainian language, Transcarpathia